

OCHRANA PŘÍRODY JAKO KONZERVATIVNÍ TÉMA

2.3.2009

Roger Scruton

Environmentalismus má v posledních desetiletích tendenci získávat své příznivce především mezi lidmi na levici, neboť nabízí ekologickou mravopočetnost jako součást všeobecného požadavku na dosažení „sociální spravedlnosti“.

Starost o životní prostředí je ovšem sdílena i lidmi zcela opačné natury, pro které jsou instituce a procedury důležitější, než abstraktní sociální cíle, a kteří pohlížejí na rovnostářské projekty skepticky. Přisvojení si environmentalistického hnutí levicí je ve skutečnosti poměrně novým fenoménem. V Británii má environmentalismus kořeny v devatenáctém století ve společné reakci toryů a radikálů na průmyslovou revoluci. Odpor k rozvíjejícímu se průmyslovému zemědělství spojoval socialisty jako byl H.J. Massingham, torye jako byla lady Eve Balfourová a excentrické radikály jako byl Rolf Gardiner, který kombinoval levicové i pravicové myšlenky a Patrickem Wrightem byl dokonce označen za svého druhu fašistu. Kromě toho jsou si dnešní environmentalisté vědomi ekologických škod napáchaných revolučním socialismem a jeho nucenou kolektivizací, zuřivou industrializací a monstrózními plány na přemísťování celých populací, řek a krajin, které byly realizovány v Sovětském svazu a v Číně. Levicovní myslitelé asi nebudou tyto zlořády považovat za nevyhnutelné důsledky svých myšlenek, přesto před sebou mají ještě hodně práce, než běžné lidi přesvědčí, že socialismus nabízí nějakou rozumnou odpověď na narůstající ekologický problém. Zároveň platí, že levicovní environmentalisté jen zřídka přiznávají jakoukoli spřízněnost s „pravičáky“ a často se zdá, že považují „konzervatismus“ za sprosté slovo, které jako by nemělo vůbec žádnou sémantickou souvislost s „ochranou přírody“ (conservation), kterou jinak prosazují.

Vysvětlení podle mého názoru spočívá v tom, že si environmentalisté zvykli považovat konzervatismus především za ideologii volného trhu a volný trh za útok na přírodní zdroje, motivovaný pouze touhou po okamžitém zisku, kterou je tržní systém prodchnut. Ti, kteří se na politické rovině sami hlásí ke konzervatismu, jsou za toto nepochopení do určité míry zodpovědní, protože mají sklon nahlížet na moderní politiku jako na prostou dichotomii mezi svobodou jednotlivce na jedné straně a poručnictvím státu na straně druhé. Svoboda jednotlivce znamená ekonomickou svobodu a to s sebou přináší svobodu využívat přírodní zdroje pro dosažení finančního zisku. Obchodník s dřívím, který vykácí deštný prales, těžařská firma, která vydrancuje půdní podloží, automobilový výrobce, který chrlí nikdy nekončící proud nových vozů, obchodník s limonádou, který každý den vyše do světa miliony plastových lahví – ti všichni jsou poslušni zákonů trhu a pokud nejsou omezováni, ničí nějakou část našeho společného životního prostředí. A protože v tržním hospodářství jsou to právě ti největší hráči, kdo způsobuje největší škody, environmentalisté obracejí svůj hněv proti velkým firmám a proti svobodným ekonomikám, v jejichž rámci tyto firmy vznikají.

Pokud ale tržní ekonomiku zrušíme, nevyhnutelným důsledkem bude vznik firem zrovna tak velkých a zrovna tak destruktivních. Protože se ale budou nacházet v rukou státu, nebudou se už muset zodpovídat žádné suverénní moci, jež by byla schopná omezovat jejich predátorské choutky. Věřohodným konzervativním postojem tedy není obhajoba ekonomické svobody za každou cenu, ale spíše uznání toho, že existuje cena, kterou je za ekonomickou svobodu nutné zaplatit, a že by se mělo dělat všechno pro to, aby byla co nejnižší. Potřebujeme svobodné podnikání, ale zároveň potřebujeme vládu práva, která jej omezuje. Když se podnikání stane výsadou státu, entita vynucující právo splyne s entitou, která má největší zájem na tom, aby právo obešla – což je podle mého názoru dostatečné vysvětlení ekologické katastrofy způsobené socialistickými ekonomikami.

Existuje ovšem ještě jiný a lepší důvod, proč bychom měli konzervatismus a environmentalismus považovat za přirozené spojence. Konzervatismus je pokusem o sociální ekologii. Svoboda jednotlivce je součástí této ekologie, protože bez ní ztrácí sociální organismus schopnost adaptovat se. Ovšem svoboda není jediným, a dokonce ani hlavním cílem politiky, i když je atributem, který v nejhlubším smyslu činí politiku jak nutnou, tak možnou. Konzervatismus a ochrana životního prostředí (conservation) jsou ve skutečnosti dva aspekty jediné dlouhodobé politiky, a tou je dobré hospodaření se zdroji. Tyto zdroje zahrnují sociální kapitál vtělený do zákonů, zvyků a institucí. Zahrnují ale i hmotný kapitál obsažený v životním prostředí a ekonomický kapitál obsažený ve svobodné, ale zákonům podřízené ekonomice. Účelem takto chápané politiky není reorganizace společnosti v zájmu nějaké všeobjímající vize či myšlenky jako jsou rovnost, volnost a bratrství. Jejím účelem je vést odhodlaný boj proti entropickým silám, které erodují naše sociální a ekologické dědictví. Cílem je budoucím generacím předat – a pokud možno předtím ještě posílit – onen řád a rovnováhu, kterých jsme my jen dočasnými správci.

Konzervativní chápání politiky je tedy v principu formulováno v pojmech správcovství spíše než podnikání, rozhovoru spíše než rozkazu a přátelství spíše než solidarity. Tyto ideje jsou ochraně životního prostředí velmi blízké a neustále mě překvapuje, že to vidí tak málo environmentalistů. Každému konzervativci je zřejmé, že naše bezohledná snaha dosáhnout osobního uspokojení podkopává jak společenský řád, tak životní prostředí na Zemi. A je mu zřejmé i to, že nejmoudřejší politika je taková, která se pokouší ochránit a zachovat instituce, jejichž funkcí je brzdit naše přehnané choutky a obnovovat zdroje pokojného společenského soužití.

Z environmentalistického pohledu je hlavním problémem to, že sociální rovnováha a ekologická rovnováha nejsou identické a není mezi nimi nutně harmonický vztah. Můžeme to ilustrovat na dvou příkladech. Zdá se, že demokratické společnosti jsou schopny dosáhnout rovnováhy pouze v situaci ekonomického růstu. Období stagnace, rychlé inflace a nárůstu chudoby jsou zároveň obdobími radikální nespokojenosti, během kterých závist, resentimenty a zlost vedou k nestabilitě. Proto je hlavním zájmem demokratických vlád zajistit ekonomický růst, a to bez ohledu na jeho ekologické náklady. Je to patrné na postoji současné britské vlády k letišťům, průmyslovým parkům a dálnicím. Dopad těchto staveb na životní prostředí je zcela ignorován, jakmile jsou považovány za ekonomický přínos. Je to patrné i na postoji americké vlády ke kjótským dohodám. Nejsou to velké firmy, kdo nejvíce tlačí na americký Kongres, aby takové dohody neratifikoval. Motivem je spíše touha členů Kongresu po znovuzvolení.

Demokracie není jediným problémovým případem. Jiné formy společenské rovnováhy mohou rovněž přinášet hrozby životnímu prostředí. Nikoli proto, že závisí na ekonomickém růstu, ale protože závisí na růstu populace nebo na spotřebě nějakého konečného statku, například deštného pralesa. Konzervativní odpovědí na tento typ problémů je uznání toho, že ekologická rovnováha tvoří součást jakéhokoli trvanlivého společenského řádu. Představa, kterou nám nabízí Burke, by měla být přitažlivá i pro environmentalisty. Burkeovou odpovědí na Rousseauovu teorii společenské smlouvy bylo uznání, že politický řád je skutečně podobný smlouvě. Burke ovšem dodal, že se nejedná o smlouvu jen mezi dnes žijícími lidmi, ale o smlouvu uzavřenou mezi žijícími, ještě nenarozenými a již zemřelými generacemi. Jinak řečeno, vlastně se vůbec nejedná o smlouvu, ale o vztah správcovství v rámci kterého jsou opatrovány zděděné statky a následně předávány dál. Žijící lidé sice mohou mít zájem spotřebovat všechny zdroje, které Země nabízí, ale kvůli tomu se jejich zemřelí předkové nenamáhali. A ti, kteří se teprve narodí, zase závisí na naší zdrženlivosti. Dlouhodobá společenská rovnováha v sobě proto musí zahrnovat i rovnováhu ekologickou.

Tato teze, kterou environmentalisté obvykle vyjadřují pojmem „udržitelnost“ (sustainability), je však lépe vyjádřena Burkovými slovy. Neboť Burke nám připomíná motivaci, která v lidech vzniká přirozeným způsobem a která může být využita za širším účelem ochrany životního prostředí a společenských institucí: touto motivací je láska. Láska vede člověka jak k vytváření dobrých věcí, tak k jejich ničení. Ale v zásadě působí ve prospěch ochrany životního prostředí a společnosti, protože se vztahuje také na zemřelé i ještě nenarozené generace. Díky přirozenému nadbytku dobré vůle za těmi

prvními truchlíme a pro ty druhé plánujeme. Opravdová společenská rovnováha nastává tehdy, když existují instituce, které tento nadbytek podporují a nasměrovávají jej k udržování společenského organismu. Hlavním nebezpečím je, že takové instituce budou zničeny ve jménu aktuálních naléhavostí, aktuálních choutek a nehorázných nároků pouze té současné generace.

Důraz na omezené, pozorovatelné a uvěřitelné lidské motivy je jedním ze silných témat konzervativního politického myšlení. Socialisté nám nabízejí ideály rovnosti a sociální spravedlnosti. Ale jen zřídka se namáhají s tím, aby se zeptali, zda má vůbec někdo zájem o ně usilovat. Ještě menší je pak pravděpodobnost, že by se zeptali, zda mají takový zájem všichni lidé. Stejný problém nastává v případě „udržitelnosti“, jež je cílem environmentalistů. Může být mým i vaším cílem, ale co s Julií, Honzou a Mariannou? Liberálové stojí se svým ústředním konceptem svobody na pevnější půdě: můžeme podle nich předpokládat, že racionální bytosti se budou snažit dosáhnout svobody, protože svoboda je předpokladem snahy o dosažení čehokoliv. Na druhou stranu může moje svoboda znamenat zotročení jiného člověka. Usilování o svobodu ještě nezaručuje, že svoboda bude dostupná každému. A je rovněž pravda, že lidé často část své svobody obětují. Hlavní příčinou toho je však emoce – konkrétně láska – ze které by konzervativci rádi učinili jádro společenského organismu.

Zdá se mi, že největší slabinou radikálního environmentalismu je jeho neschopnost reflektovat otázku lidských motivací. Existuje přece jedna dominantní příčina degradace životního prostředí, a tou je touha lidí po uspokojení svých choutek. V bohatších částech světa žije příliš mnoho lidí, kteří jsou příliš mobilní, příliš chtiví uspokojit všechny své žádostivosti, příliš nevíšmaví k plýtvání, které je toho důsledkem, a příliš snadno ochotní – řečeno ekonomickým žargonem – externalizovat své náklady. Většina našich ekologických problémů jsou speciální případy odvozené z tohoto obecného problému. A tento problém můžeme jednoduše vyjádřit jako triumf žádostivosti nad sebekontrolou. Vyřešíme ho jen tehdy, pokud sebekontrola znovu převládne nad žádostivostí, jinými slovy jen tehdy, pokud se lidé znovu naučí odříkání. Kvůli čemu se lidé něčeho vzdávají? Kvůli věcem, které milují. A v jakém případě takové odříkání může prospět těm, kteří se teprve narodí? Pokud jej podstupujeme s myšlenkami na ty, kteří již zemřeli. Právě to je tím klíčovým postojem, na který apelovali Burke a de Maistre.

Levice má sklon chápat velké hráče na trhu jako hlavní viníky a přisuzovat ekologické zločiny těm, kteří vytvářejí zisk prostřednictvím přesunu nákladů na budoucí generace, ať už se jedná o ropné koncerny, výrobce automobilů, dřevařské firmy, velké zemědělské výrobce či obchodní řetězce. To je ovšem chyba, která zaměňuje následek za příčinu. V prostředí volného trhu tyto metody vydělávání peněz vyplývají z působení „neviditelné ruky“ a z rozhodnutí, která činíme my všichni. Naše poptávka po autech, benzínu, levném jídle a spotřebním luxusu je tou skutečnou příčinou existence průmyslu, který nám je poskytuje. Samozřejmě je pravda, že velcí hráči externalizují své náklady kdykoli jen mohou. Ale my děláme to samé. Kdykoli cestujeme letecky, kdykoli navštívíme supermarket, kdykoli spotřebováváme fosilní paliva, tak přesouváme své náklady na budoucí generace. Tržní ekonomika je poháněna individuální poptávkou. Řešením ale není to, které nabízí socialismus, tedy zrušení tržní ekonomiky, protože tím by jen došlo k přesunu mohutné ekonomické moci do rukou nekontrolovatelných byrokratů, kteří budou úplně stejně ochotně přesouvat náklady své činnosti na někoho jiného. Řešením je taková náprava našich žádostivostí, abychom jejich náklady nesli sami. Stručně řečeno, musíme změnit své životy. A své životy můžeme změnit pouze tehdy, když pro to máme motivaci – motivaci natolik silnou, že může zbrzdit náš apetit.

Když se Burke dovolával naší úcty k zemřelým, kladl tím do středu politického řádu univerzální cit, o kterém se domníval, že může zabezpečit dlouhodobé zájmy společnosti. Jenže tento motiv nesahá dále než k našim místním, podmíněným vazbám. Díky institucím, které nám zprostředkovávají pocit sounáležitosti a které formují naše loajality, však můžeme svůj zájem o společenské záležitosti rozšířit i za hranice bezprostřední rodiny. Vědomí společného dědictví však přesto nemůže zahrnout celé lidstvo. Úcta k mrtvým – která je především úctou k našim mrtvým, tedy k těm, kteří se obětovali v našem zájmu – se ztrácí na společenském obzoru, kde „my“ přechází v „oni“. Moderní společnosti jsou společnostmi navzájem si cizích lidí. A jedním ze zásadních konzervativních projektů naší doby

je snaha nalézt takový druh emocionálního pouta, které by bylo schopno takovou společnost udržet pohromadě napříč generacemi bez rizika fragmentace podél rodinných, kmenových nebo klanových linií. Odtud pramení důležitost národa a národního státu v konzervativním myšlení.

Konzervativci tu ovšem nejsou od toho, aby konzervovali jakýkoli zákon, instituci nebo zvyklost. Jejich cílem je konzervovat ty instituce, které ztělesňují kolektivní řešení opakujících se problémů a které předávají dalším generacím sumu poznání, která se ve společnosti vytvořila. Podle názoru Burkova i mého je takovou institucí anglické zvykové právo, stejně jako politické instituce zastupitelské vlády a společenské instituce manželství a rodiny. Jsou to instituce, které podporují návyky vedoucí k sebeomezování a které tedy vytvářejí motivaci, na které závisí i dobré hospodaření se zdroji.

S udržováním těchto institucí a jejich obranou před predátory jsou ovšem spojeny určité obtíže – obtíže, které naplňují Burkovy Úvahy o revoluci ve Francii atmosférou velebné melancholie. Neboť entropie je schopna napadnout i ty nejhluběji zakořeněné formy lidských závazků a ujednání. Tak například sociální konzervativce obhajující v moderních podmínkách instituci rodiny nutně přitáhne zlobu těch, kteří se sami odpoutali od tohoto konkrétního institucionálního omezení. Pak nepomůže odvolávat se na Charlese Murraye a Jamese Q. Wilsona a argumentovat společenskými náklady způsobenými svobodným mateřstvím a rozvody. To by totiž znamenalo hovořit jménem budoucích generací, tedy lidí, kteří dosud neexistují a proto se na ně nemusí brát ohled.

Něco podobného se děje i v případě ekologických otázek. Obhajovat „pomalé jídlo“, pomalou dopravu a nízkou spotřebu energie ve společnosti závislé na rychlém občerstvení, turistice, luxusním zbožím a produkci odpadků znamená vystavovat se riziku zloby těch, kteří by se měli změnit. Nejenom, že ve volbách nepřinese žádné hlasy volání po uzavření letišť, zúžení silnic a návratu ke spotřebě místních potravin. Je zde navíc vážné nebezpečí, že ochrana životního prostředí bude prezentována jako téma nostalgických cvoků. Všichni ochránci životního prostředí takovou reakci velmi dobře znají. Ovšem překvapuje mne, že nevidí, že se jedná o pouhou variantu úplně stejné reakce namířené proti sociálním konzervativcům obhajujícím ohrožený mravní řád, který byl přítom ještě do doby před několika desetiletími předáván z generace na generaci jako naprostá samozřejmost. Jak environmentalisté, tak konzervativci hledají motiv, pomocí kterého bychom mohli bránit naše sdílené, ale ohrožené dědictví před predátorskými choutkami jeho dočasných správců.

Domnívám se, že racionální soukromý zájem není tím motivem, který hledáme. Racionální zájem je totiž vydán na milost a nemilost dobře známým syndromům „černého pasažerství“ a „věžňova dilematu“ a nemůže tak odvrátit „tragédii občiny“ (tragedy of the commons) – naopak ji vždy přímo podporuje. Teoretici společenské smlouvy od Hobbese po Rawlse se pokoušeli tento problém překonat, ovšem vždy narazili na nějakou verzi té prapůvodní obtíže: proč by pro mne mělo být rozumnější dodržovat smlouvu, než jen předstírat, že ji dodržuji?

Je nutné objevit nějakou ne-egoistickou motivaci, kterou bude možné vzbudit i v řadových členech společnosti a která bude moci sloužit naplnění dlouhodobých ekologických cílů. Burke navrhoval „dědičný princip“, chránící důležité instituce před drancováním a rozkladem, a věřil, že lidé mají přirozený sklon přijmout omezení, která tento princip klade na jejich žádostivosti. Hegel zase upřednostňoval závazky, které nevyplývají z žádné smlouvy, tedy takové, na kterých je založena rodina. Věřil, že mohou být přeneseny i na politickou úroveň a tam praktikovány. Podobně i de Maistre spatřoval ústřední roli ve zbožnosti jakožto motivu, který klade nadpřirozeně ustanovenou tradici a zřízení nad pokušení vyplývající ze soukromého zájmu.

Ani jeden z těchto návrhů zřejmě není v současných podmínkách zcela přesvědčivý, i když všechny se pokoušejí načrtnout takový obraz lidských motivací, který nečiní racionální soukromý zájem jediným základem kolektivního rozhodování. Burkovo vzývání dědičného principu je ovšem obzvláště zajímavé, neboť se bezprostředně týká toho, co předpovídal (a jak se pak ukázalo, tak zcela správně), že bude výsledkem Francouzské revoluce – totiž promrhání zděděných zdrojů a kompletní ztráty toho, co se dnes nazývá „sociálním kapitálem“, a to včetně právního řádu, vzdělávacích institucí a

veřejných či poloveřejných nadací.

Vzorem pro Burkův dědičný princip bylo anglické dědičné panství, jehož prostřednictvím byly majetkové hodnoty staženy z trhu a chráněny před drancováním. Místo neomezeného soukromého vlastnictví byla ustavena jakási forma správcovství s doživotním nájemcem (life-tenant) jako uživatelem výnosů. Tato zákonem zaštitěná instituce ochraňovala půdu a přírodní zdroje před kořistěním a poskytovala doživotním nájemcům určitou suverenitu za podmínky, že svým dědicům předají spravovanou půdu nezátíženou dluhy. Žádný environmentalista nemůže být lhostejný k obrovskému ekologickému přínosu takto pojímané „obydlené krajiny“ (settled land). Ta představovala zdroj, který nemohl být jednoduše obrán o vše, co má nějakou cenu. Naopak musela být využívána ve prospěch nástupců nájemce, jinými slovy trvale udržitelně. Moderní environmentalisté však pravděpodobně nebudou lhostejní ani k sociální nerovnosti a hierarchiím, jejichž existenci tato forma vlastnictví podporovala. A ti z nich, kteří jsou levicového přesvědčení, budou nepochybně sdílet znechucení vyjádřené Raymondem Williamsem v souvislosti se společenským řádem, který (aspoň podle Williamse) neoceňoval skutečné ekonomické tvůrce, zatímco flákačům navzdly zajišťoval dobré bydlo. Zákony o obydlé krajíně (Settled Land Acts), které byly přijímány a novelizovány v průběhu devatenáctého a začátkem dvacátého století, dávaly doživotním nájemcům právo přeměnit pozemkové vlastnictví na peněžní kapitál tím, že půdu prodají někomu, kdo ji bude moci volně ekonomicky využívat, a výnosy z prodeje budou spravovat pro své nástupce. To okamžitě způsobilo invazi průmyslu a těžařských společností. Výsledkem byl ohromný nárůst britského bohatství, první kroky k dosažení společenské rovnosti a století destrukce životního prostředí.

Burke spatřoval v dědičném principu psychologickou překážku pro lidi, kteří by se chtěli zmocnit pozemkového majetku, nadací a budov vlastněných církví a dalšími institucemi po generace spravujícími francouzské národní bohatství. Předvídal, že jakmile bude dědičný princip zavřen, sebekontrola už nebude ničím motivována a bohatství bude rozchváčeno a promrháno. Jenže uznávat dědičný princip znamená přijímat nerovné majetkové poměry, dědičný společenský status a převahu významu rodiny nad individuálními preferencemi. Je zcela nemožné takový stav mysli zkombinovat s moderními rovnostářskými požadavky, které hlasitě nadřazují práva žijících nad papírové nároky zemřelých.

Už se nemůžeme vrátit k tomu typu společenských motivací, které vzýval Burke, protože dnešní lidé takovým způsobem již neuvažují. Ale měli bychom se u Burka, Hegela a de Maistra alespoň poučit. Měli bychom uznat, že ochrana životního prostředí bude neúspěšná, pokud nebudeme schopni nalézt takovou lidskou motivaci, která povede obyčejné lidi (a nikoli jen samozvané elity) k tomu, aby ji podporovali. Právě v této věci by podle mého názoru mohli environmentalisté a konzervativci najít společnou řeč. Sdíleným tématem by se mohla stát místní – konkrétně národní – loajalita.

Mnoho levicových environmentalistů jistě uzná, že místním loajalitám a místním zájmům musí být v rozhodovacím procesu přiznáno náležité místo, pokud má být obrana proti nežádoucím důsledkům globální ekonomiky úspěšná. Zároveň ale mají sklon ignorovat myšlenku, že taková místní loajalita by měla být chápána spíše v národním, než v komunitárním smyslu. Existuje ovšem velmi dobrý důvod pro zdůrazňování významu národní loajality – národy jsou totiž politicky zformovaná společenství. Jsou připravené hájit svoji suverenitu, protože dokážou převádět obecný pocit sounáležitosti do podoby kolektivního rozhodování a dobrovolně přijatého právního řádu. Příslušnost k národu je formou teritoriální loajality. Ale je zároveň i proto-právním uspořádáním. A právě v rozvíjení myšlenky teritoriálního cítění, které v sobě obsahuje sémě suverenity, je možné spatřovat výrazný přínos konzervativců k ekologickému myšlení.

Užitečný kontrast nám nabízí George Monbiot, který energicky obhajuje myšlenku jakési globální politiky, jejímž prostřednictvím by obyčejní lidé mohli napravovat škody zosnované v rámci globální ekonomiky a vyjadřovat svou touhu po bezpečném, spravedlivém a udržitelném ekonomickém řádu. Mám podezření, že tato cesta je upřednostňována lidmi, kteří si uchovali jakési zbytky staré socialistické agendy a kteří si stále ještě přejí propojit ekologickou mravopočestnost se „sociální spravedlností“. Tento přístup je ovšem založen na dvou značně problematických předpokladech: za

prvé že udržitelnost a sociální spravedlnost mohou být propojeny, a za druhé že obyčejní lidé, pokud by jim byla dána možnost volby, si zvolí raději udržitelnost než okamžité uspokojení. Za určitých podmínek by tak samozřejmě učinili. Ale jsou to právě ty podmínky, které globální ekonomika ničí.

Mám za to, že konzervativní přístup je rozumnější, i když je zároveň méně ambiciozní. Spíše než se pokoušet o nápravu environmentálních a sociálních problémů na globální úrovni, konzervativci požadují obnovení místních kontrolních mechanismů a posílení místní suverenity nad známým a zvládnutelným prostředím. To vyžaduje uznávat právo národů na sebe-vládu a na přijímání řešení souznicích s místními loajalitami a s pocity národní hrdosti. Vazba na konkrétní území a touha chránit jej před úpadkem a pustošením zůstávají silnými motivy, které jsou tiše předpokládány ve všech výzvách k sebeomezení, která slyšíme z úst politiků. Existuje jedna prostá a zároveň mocná motivace – láska člověka k domovu.

Domnívám se, že můžeme realisticky doufat ve zlepšení situace pouze na místní úrovni. Neexistují totiž žádné doklady toho, že by někdy globální politické instituce udělaly cokoli pro to, aby omezily globální entropii. Podporováním celosvětové komunikace a narušováním národní suverenity a legislativních bariér naopak tuto globální entropii povzbuzují, a tím oslabují ty jediné opravdové zdroje odporu vůči ní. Zním mnoho environmentalistů, kteří se mnou zjevně souhlasí v tom, že WTO dnes představuje hrozbu životnímu prostředí, a to nejenom kvůli tomu, že ohrožuje soběstačné a stabilní zemědělské ekonomiky, ale i kvůli tomu, že narušuje národní suverenitu kdykoli představuje překážku pro zájmy nadnárodních investorů. A mnoho environmentalistů se mnou zjevně souhlasí i v tom, že tradiční společenství si zaslouží ochranu před náhlou a z vnějšku řízenou přeměnou, a to nikoli jen z důvodu zachování udržitelnosti jejich ekonomik, ale i kvůli hodnotám a loajalitám, které tvoří celek jejich sociálního kapitálu. Podivné ovšem je, že tak málo environmentalistů domýšlí logiku tohoto argumentu až do důsledků a uznává, že i my si zasloužíme ochranu před globální entropií, že i my si musíme uchovat svou národní suverenitu jakožto nejvýznamnější politický nástroj, pomocí kterého ji můžeme čelit, a že i my si musíme v maximální míře zachovat loajality, které nás váží k našemu území a které z tohoto území vytvářejí náš domov. Všechny úspěšné pokusy odvrátit nápor ekologické destrukce, kterých jsme zatím byli svědky, vycházely z národních nebo místních opatření a jejich účelem byla ochrana území chápaného jako „naše“ – jinak řečeno, definovaného na základě nějakých zděděných nároků. Mám zde na mysli například iniciativy v oblasti recyklování, které postupně osvobozují Německo od zamoření plastovými lahvemi, legislativu, která zbavila některé státy USA igelitových tašek, iniciativy v oblasti čisté energie ve Švédsku a Norsku, švýcarské územní plánování, které umožnilo místním společenstvím zachovat si kontrolu nad svým životním prostředím a považovat toto prostředí za společný majetek, a podobně. Jedná se o úspěchy v malém měřítku, ale jsou lepší, než nic. Jsou úspěšné proto, že apelují na přirozenou motivaci, kterou je láska k zemi, láska ke krajině a láska k této krajině jakožto k domovu.

To je podle mého názoru cílem, ke kterému míří jak seriózní environmentalismus, tak seriózní konzervatismus. Konkrétně se jedná o „domov“ jako místo, kde jsme. Místo, které nás spoluurčuje, které spravujeme pro své potomky a které nechceme poničit. Mnozí, kteří rozpoznali toto spojení mezi konzervatismem a environmentalismem, k němu zároveň byli nedůvěřiví – jako třeba Patrick Wright. Meziválečný lokální environmentalismus byl – především v Německu – bezpochyby součástí kolektivistického světonázoru, i když jen vnějšími okolnostmi spojeného s nacistickým a komunistickým šílenstvím. Domnívám se ovšem, že nastal čas pro otevřenější a imaginativnější vizi toho, co si konzervatismus a environmentalismus mohou navzájem nabídnout. Zdá se, že ještě nikdo nepřišel na motivaci, která by byla schopna posloužit ekologickým zájmům lépe, než sdílená láska k našemu domovu. Je to motivace obyčejných lidí. Může tvořit základ jak konzervativního přístupu k institucím, tak ochránářského přístupu ke krajině. Je to motivace, která může pomoci smířit požadavek na demokratickou participaci s úctou k nepřítomným generacím a povinností dobrého správcovství. Podle mého názoru je to jediná cesta, kterou máme ve svém zápase za zachování místního řádu proti globálně podporovanému rozkladu. A stojí za to dodat, že pokud nám má termodynamika co říci, tak je to právě toto.

Proto si myslím, že se konzervativci musí distancovat od těch podob environmentálního aktivismu, které jsou v současnosti módní. Radikální environmentalisté jsou dědici levicové nedůvěry k národům a národnímu cítění. Zavrhnou staré hierarchie a usilují o vyloučení minulých generací ze své agendy, ignorujíce Burkovu myšlenku, že tím zároveň vylučují i dosud nenarozené generace. Svě cíle definují v globálních a internacionalistických pojmech a podporují nevládní organizace a nátlakové skupiny o kterých se domnívají, že budou schopné zápasit s nadnárodními predátory na jejich vlastním hřišti zbraněmi, pro které je národní suverenita nepoužitelná.

Konzervativci tento přístup odmítají ze dvou důvodů. Za prvé proto, že ty nevládní organizace a nátlakové skupiny, které mají ekologičtí aktivisté v oblibě, jsou zrovna tak neodpovědné a nereprezentativní jako predátoři, proti kterým bojují. A za druhé proto, že své přívržence verbuje pomocí vyvolávání nenávisti a demonizace – nenávisti k velkým firmám, k velkým znečišťovatelům a k apoštolům kapitalismu, vůči nimž se cítí být ve stejné pozici jako David vůči Goliášovi. Jinak řečeno posouvají politiku na úroveň války ve stylu St. Justa a Lenina. To je ale v naprostém protikladu ke konzervativní snaze založit politiku na přátelství a rozmluvě a řešit konflikty prostřednictvím dialogu, kdykoli je to možné. Konzervativci mají sklon vnímat ekologické nevládní organizace typu Greenpeace jako hrozbu společenské rovnováhy. Důvodem je, že se tyto organizace snaží veškerou vinu připsat na účet velkých hráčů, ačkoli se o ni ve skutečnosti dělíme my všichni. Tím, že chápou konflikt mezi sebou a nepřítelem jako hru s nulovým součtem, zamlžují jeho skutečnou podstatu, kterou je zodpovědnost obou stran.

Můžeme to ilustrovat známým případem sporu mezi organizací Greenpeace a společností Shell o osud ropné plošiny Brent Spar. Shell ji navrhl zlikvidovat potopením do moře. Greenpeace přispěchal s dokonale organizovanou nenávistnou kampaní proti Shellu, jejímž cílem bylo zabránit potopení plošiny a která zahrnovala bojkoty, reklamní kampaně, distribuci letáků a nátlak na akcionáře firmy. Hlavním argumentem Greenpeace bylo, že plošina obsahuje tisíce tun ropy a proto by se stala na mnoho let ekologickou hrozbou. Tento argument se ovšem později ukázal jako mylný. Nikdo tehdy nenavrhl, aby si zástupci Greenpeace a Shell sedli za jeden stůl a o problému spolu diskutovali. Byl to zápas na život a na smrt mezi silami světla a silami temnoty. Greenpeace vyhrál a plošina nyní rezaví v jednom norském fjordu jako nevzhledná troska, jejíž rozebrání stojí obrovské prostředky. Tento způsob likvidace plošiny bude nakonec zdrojem mnohem většího znečištění, než by byl způsob původně navržený společností Shell. Poté, co Shell připravil o miliony dolarů a nespravedlivě poškodil jeho pověst, a poté, co se ukázalo, že plošina opravdu neobsahovala žádnou ropu, se představitelé Greenpeace zmohli jen na ležérní omluvu a vrhli se do své další kampaně.

Z takových příkladů je zřejmé, že ekologický aktivismus odtržený od národního cítění, které by mohlo zajistit spoluúčasť obyčejných lidí, a vyjadřovaný prostřednictvím neodpovědných organizací prosazujících svévolně zvolenou globální agendu, napomáhá ochraně životního prostředí jen málo, nebo dokonce vůbec. Konzervativci to chápou jako nevyhnutelný důsledek radikálního myšlení – radikálové upřednostňují globální agendu před místními lojalitami a spíše než aby stavěli mosty ke svým oponentům, snaží se je demonizovat (jako byl demonizován třeba Bjørn Lomborg při nedávných útocích na jeho knihu). Organizace typu Greenpeace obcházejí národní vlády a přitom uplatňují moc, z jejíhož zneužívání nikdy nemusejí skládat účty. Projevují se exaltovaným moralizováním, které Burke rozpoznal ve Francouzské revoluci a o kterém se domníval, že povede nejenom k omezení práv běžných občanů, ale i k promrhání jejich dědictví.

Chovám naději, že environmentalisté časem vyrostou ze své mentality honů na čarodějnice, která jim odcizila konzervativce, a že konzervativci přestanou zapírat svou skutečnou agendu, která je vyjádřena již jejich samotným pojmenováním. Byl bych rád, kdyby se třeba časopis Ecologist stal otevřeným starým toryovským hodnotám lojality a oddanosti. Zdá se mi totiž, že současná dominance nadnárodního rozhodování ovládaného byrokratickými strukturami a nevládními organizacemi, které nejsou odpovědné nikomu, a korporacemi odpovědnými pouze svým akcionářům (kteří nemusejí mít žádný vztah k prostředí, které činnost dané korporace ohrožuje), činí nutnost zvolit konzervativní cestu naléhavější, než kdykoli dříve. Musíme se navrátit od globálního zpět k

lokálnímu, abychom byli schopni řešit problémy, se kterými se můžeme kolektivně identifikovat jakožto s „našimi“. Díky motivacím, které nás spojují, je můžeme dostat pod kontrolu. To ale vyžaduje ujasnit si, kdo je to „my“ a proč jsme v zájmu našeho společného přežití součástí této kategorie. Respektuji George Monbiota pro jeho snahu definovat tuto „první osobu množného čísla“ v planetárních rozměrech, stejně jako respektuji osvícenské pojetí lidské bytosti jakožto racionálního činitele motivovaného univerzálními principy. Jako konzervativce se nicméně skláním před svědectvím historie, které mi říká, že lidé jsou tvorové omezených, místních náklonností. Nejlepším příkladem takové místní náklonnosti je teritoriální loajalita, která vede lidi k pokojnému soužití, k uctívání památky svých zemřelých a k vytváření hodnot určených těm, kteří je jednoho dne nahradí v jejich pozemském správcovství.

Z anglického originálu „Conserving Nature“ publikovaného v knize Roger Scruton: A Political Philosophy (London and New York, Continuum 2006, s. 32-46) přeložil Jan Jireš.